

Psychologiczne i prawne aspekty przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji

Szybki rozwój technologii informacyjnej w ostatnich latach przeniknął wszystkie sfery życia jednostki i społeczeństwa, wkraczając także w działalność organów władzy państwowej. Powszechna dostępność nowoczesnych rozwiązań technicznych otwiera przed władzami kraju i wymiarem sprawiedliwości szereg możliwości. Jedną z nich jest szeroko stosowana w krajach Unii Europejskiej oraz w Stanach Zjednoczonych praktyka prowadzenia przesłuchań świadków na odległość z zastosowaniem wideokonferencji (ang. *videoconferencing remote witness*). "Wideokonferencja oznacza audiowizualne połączenie telekomunikacyjne, umożliwiające zsynchronizowany i jednoczesny przekaz w czasie rzeczywistym ruchomego obrazu, głosu i danych między użytkownikami lub grupami użytkowników znajdujących się w różnych miejscach" (CORS, 2005, s.4, za: Zalesińska, 2007). Jednym z pionierów prowadzenia tego rodzaju przesłuchań jest CLCT (*The Center for Legal and Court Technology*) w Williamsburgu w stanie Wirginia. W ramach tego projektu prowadzone są badania nad wykorzystaniem nowoczesnych technologii we wszystkich fazach procesu sądowego (Cisek, 2011).

PRAWNE REGULACJE DOTYCZĄCE PRZESŁUCHAŃ Z UŻYCIEM WIDEOKONFERENCJI

Przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych wydaje się być najbardziej zasadne w przypadku prowadzenia spraw, które angażują sądy bądź świadków z różnych krajów (Sielicki, 2006). Może również znaleźć zastosowanie w przypadku osób, które z różnych względów, takich jak choroba, czy niepełnosprawność, nie mogą uczestniczyć w postępowaniu sądowym. Wprowadzenie wideokonferencji może w takich sytuacjach w znacznym stopniu usprawnić proces, a więc przyspieszyć postępowanie i zmniejszyć jego koszty. Tego rodzaju środki zostały wykorzystane w sprawie Romana Polańskiego, który wniósł pozew o zniesławienie przeciwko jednej z brytyjskich gazet (Cisek, 2011).

Zastosowanie wideokonferencji przy przesłuchaniu zostało uregulowane w aktach prawnych Unii Europejskiej, takich jak Konwencja o wzajemnej pomocy w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (art.10) z dnia 29 maja 2000 roku oraz Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z 28 maja 2001 roku na temat współpracy pomiędzy sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych (Sielicki, 2006). Na mocy tych aktów organizowanie przesłuchań za pomocą wideokonferencji powinno być możliwe między wszystkimi państwami członkowskimi UE. W praktyce władze większości państw UE uregulowały prawnie możliwość zastosowania przesłuchań na odległość w odrębnych przepisach postępowania karnego i cywilnego (Sekretariat Generalny Rady UE, 2009).

Od czasu wprowadzenia nowelizacji Kodeksu postępowania karnego w dniu 1 lipca 2003 roku polskie prawo karne dopuszcza stosowanie przesłuchań na odległość przy wykorzystaniu odpowiednich urządzeń technicznych (art.177 §1a k.p.k.). Zastosowanie tej innowacji wymaga

³ Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

⁴ Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

wystąpienia szczególnych okoliczności, takich jak choroba, kalectwo lub inna nie dająca się pokonać przeszkoda (art.177 §2 k.p.k.). Znaczenie tego artykułu rozszerza Krysmann⁵ (b.d.) podkreślając, że przyspieszenie możliwości przesłuchania świadka przez wykorzystanie nowych technologii umożliwia realizację zasady szybkości postępowania.

Przesłuchanie na odległość może znaleźć zastosowanie przy świadku małoletnim (art.185a k.p.k.) oraz biegłym (art.197 §3 k.p.k.). Istnieje możliwość wykorzystania wideokonferencji również w razie konieczności zachowania anonimowości świadka (art.184 k.p.k.). Do tej pory nie uregulowano prawnie kwestii przesłuchiwanie na odległość podejrzanego lub oskarżonego.

Decyzję o przyjęciu danej metody przesłuchania podejmuje z reguły sąd, ale istnieje również możliwość, że sam świadek, wskazując na występujące utrudnienia w osobistym stawieniu się na rozprawie, wystosuje odpowiedni wniosek (art.9 §2 k.p.k.). W przypadku postępowania sądowego przesłuchanie przeprowadza sędzia delegowany lub sędzia wezwany do udzielenia pomocy prawnej. W czynności mają prawo wziąć udział strony, obrońcy i pełnomocnicy stron (Netczuk, n.d.). Protokół z tego rodzaju przesłuchania przybiera inną formę od standardowego. Zgodnie z treścią art.184 §4 k.p.k. musi zawierać dane specjalistów, czyli informatyków, którzy obsługiwali sprzęt, a także informacje o samym sprzęcie (Krysmann, b.d.).

W polskim prawie cywilnym prowadzenie przesłuchania przy zastosowaniu nowoczesnych technologii w postępowaniu sądowym zostało uregulowane w Kodeksie Postępowania Cywilnego w art.235 §2, 3 oraz w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2010 roku w sprawie urządzeń i środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie dowodu na odległość w postępowaniu cywilnym.

Zgodnie ze standardami UE zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych, aby doszło do przesłuchania za pomocą wideokonferencji należy wystosować odpowiedni wniosek w postaci standardowego formularza (Sekretariat Generalny Rady UE, 2009). Następnie sąd, do którego został wystosowany wniosek, kontaktuje się ze świadkiem, aby ustalić miejsce i sposób przesłuchania. W przypadku wniosku o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu (art.17 Rozporządzenia z 2001 roku) sąd wystosowujący wniosek powiadamia świadka o terminie i miejscu przesłuchania. W sprawach karnych sąd, do którego wystosowano wniosek dostarcza świadkowi wezwanie do stawienia się. Ze względu na specyfikę tego rodzaju przesłuchania należy położyć szczególny nacisk na dokładne wytłumaczenie świadkowi całej procedury i organizacji wideokonferencji. Należy wziąć pod uwagę możliwą różnicę czasową między państwami, a także bariery językowe. Powszechną praktyką jest korzystanie z pracy tłumaczy znajdujących się w sądzie, który wystosował wniosek, bądź też przebywających w lokalizacji zdalnej. W przypadku, gdy podczas przesłuchania zajdzie potrzeba zaprezentowania dodatkowych dokumentów istnieje możliwość zastosowania kamery dokumentowej lub przefaksowanej kopii dokumentu. Sprzęt potrzebny do zorganizowania wideokonferencji powinien być rozmieszczony tak, aby przesłuchanie było jak najbliższe praktyce, jaka jest stosowana, gdy świadek znajduje się w sali rozpraw (Sekretariat Generalny Rady UE, 2009). Miejsce przeprowadzania wideokonferencji powinno zapewnić z jednej strony komfort pracy przesłuchującemu, a z drugiej warunki do swobody wypowiedzi przesłuchiwanego (Krysmann, b.d.).

⁵ Cytowana praca pochodzi z materiałów umieszczonych na stronach Prokuratury Okręgowej w Zielonej Górze i nie posiada adnotacji dotyczących daty powstania (przyp. red.)

System teleinformatyczny wykorzystany w realizacji wideokonferencji powinien składać się z następujących elementów: urządzeń multimedialnych, serwerów do przechowywania i odtwarzania informacji z przesłuchań oraz sieci teleinformatycznej łączącej wszystkie lokalizacje. W połączeniach międzynarodowych wykorzystywane są linie ISDN (ang. *Integrated Services Digital Network*, czyli sieć cyfrowa z integracją usług), a zwłaszcza protokoły TCP/IP (ang. *Transmission Control Protocol/Internet Protocol*), które są najbardziej rozpowszechnionymi protokołami komunikacyjnymi warstwy transportowej sieciowej (Zalesińska, 2007). Ze względu na koszt połączenia i jego szybkość w Polsce stosuje się protokoły IP (*Internet Protocol*). Bardzo ważna jest płynność przekazu oraz jego zabezpieczenie przed osobami niepowołanymi. Miejsce, gdzie świadek zeznaje przez wideokonferencję, powinno być wyposażone w wideoterminal z mikrofonem, kamerę, monitor telewizyjny, kamerę dokumentową, nagrywarkę DVD oraz komputer podłączony do Internetu (Krysmann, b.d.).

Warto zaznaczyć, że przesłuchiwanie na odległość wymaga zwrócenia uwagi na różne techniczne aspekty. Należy przypomnieć osobom biorącym udział w wideokonferencji, że systemy informacyjne dostarczają obraz chwilę wcześniej, niż towarzyszący mu dźwięk, aby nie doszło do sytuacji, że mówią one równocześnie (Sekretariat Generalny Rady UE, 2009). Ponadto wszelka wadliwość urządzeń technicznych może przyczynić się do spowolnienia procesu sądowego. Jest to jeden z zarzutów, jakie można wysunąć przeciwko stosowaniu wideokonferencji przy przesłuchaniach sądowych. Kolejny argument dotyczy wymogu zapewnienia swobody wypowiedzi i obawa zastosowania groźby bezprawnej lub przymusu fizycznego (Zalesińska, 2007). Można bowiem podejrzewać, że tego rodzaju działania są trudniejsze do wychwycenia przez sąd w przypadku przesłuchania na odległość. Jednak jak twierdzi Zalesińska (2007), stosowanie groźby czy przymusu ma miejsce zwykle poza salą rozpraw i bezpośrednia obecność sędziego nie ma większego wpływu na taką sytuację. Przeciwko używaniu urządzeń technicznych przy przesłuchaniach podnoszony jest również zarzut, iż narusza to zasady procesowe, w tym zasadę bezpośredniości (Krysmann, b.d.). Zgodnie z nią dowody muszą być prezentowane bezpośrednio przed sądem orzekającym, chyba, że sprzeciwia się temu charakter dowodu, bądź też istnieją poważne niedogodności, czy koszty są niewspółmierne do przedmiotu sporu (art.235 k.p.c.). Fizyczna nieobecność sądu w miejscu, gdzie znajduje się dowód, nie oznacza jednak naruszenia tej zasady (Goździaszek, 2010). Wideokonferencja zapewnia sądowi bieżącą obserwację miejsca, gdzie znajduje się dowód (np. świadek zdarzenia) w czasie rzeczywistym. Warto podkreślić, że istnieje również zasada szybkości postępowania, która niewątpliwie jest realizowana w tego rodzaju przesłuchaniach. Wysocki (2001; za: Zalesińska, 2007) podkreśla, że w samym postępowaniu karnym z powodu niestawiennictwa stron lub świadków odraczanych jest aż 75% spraw. Powoduje to znaczną przewlekłość postępowania oraz wzrost jego kosztów. Przesłuchania z użyciem wideokonferencji wydają się być dobrą alternatywą w tego rodzaju sytuacjach.

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY PRZESŁUCHANIA Z WYKORZYSTANIEM WIDEOKONFERENCJI

Jak zostało wspomniane wcześniej, z prawnego punktu widzenia wideokonferencje mogą być zarówno użytecznym narzędziem dla wymiaru sprawiedliwości, jak i też mogą nieść pewne zagrożenia. Jednym z argumentów podnoszonych na rzecz skuteczności i użyteczności przesłuchania przez wideokonferencję jest fakt, że ma ona możliwość redukcji poziomu stresu

u świadków (Landstrom i Granhag, 2010), np. poprzez uniemożliwienie bezpośredniego kontaktu świadka z oskarżonym.

Wydaje się, że szczególnie narażone na stres w trakcie postępowania sądowego są dzieci zeznające w charakterze świadków w sprawach dotyczących molestowania seksualnego (Goodman i in., 1992, Quas i in., 2005). Często nie rozumieją poszczególnych etapów postępowania, są przerażone i zestresowane nową dla nich sytuacją. Zdarza się, że następuje w ich przypadku tzw. wtórna wiktyimizacja – dzieci na skutek czynności sądowych i śledczych związanych ze sprawą doznają traumy porównywalnej z tą, jaka towarzyszyła im kiedy były świadkami lub ofiarami zdarzenia. Zgodnie z niektórymi badaniami, zarówno sędziowie (Hafemeister, 1996) oraz prokuratorzy (Goodman i in., 1998) wierzą, że przesłuchanie poprzez wideokonferencje może być odciążające i mniej traumatyczne dla dzieci, niż przesłuchanie w sądzie. Zwraca się uwagę na takie aspekty jak brak bezpośredniej obecności oskarżonego, nieobecność audytorium, które może stresować dziecko, mniejsza ilość obcych ludzi niż w tradycyjnym przesłuchaniu, itd. Jak wskazują jednak niektóre badania (np. Flin, Bull, Boon, Knox, 1993) stwierdzenie to nie zawsze jest prawdziwe, istnieje bowiem spory odsetek dzieci, które nie przeżywają większego stresu na sali sądowej i zeznawanie w takich warunkach nie sprawia im trudności. Generalnie jednak uznaje się, że zeznawanie niebezpośrednio na sali sądowej może mieć bardzo dobry wpływ na dzieci (Davies, Noon, 1991) - znalazło to potwierdzenie np. w orzeczeniach wymiaru sprawiedliwości w Wielkiej Brytanii, gdzie dopuszcza się możliwość odsłuchania na sali sądowej nagranych przesłuchań dziecka lub też przesłuchanie go w innej sali sądowej, poprzez wideokonferencję.

Warto zadać sobie pytanie, czy dzieci przesłuchiwane przez wideokonferencje faktycznie odczuwają mniejszy stres? Badania Landstrom i Granhaga (2010) wskazują na to, że nie zawsze jest to prawdą. W ich eksperymencie porównywano zeznania dzieci, które były przesłuchiwane albo tradycyjnie, albo poprzez wideokonferencję, albo też zeznania były nagrywane na wideo i dopiero potem prezentowane sędziom. Dzieci, których zeznania były nagrywane, wykazywały mniejszy poziom stresu i zdenerwowania, niż dzieci w innych grupach. Dzieci przesłuchiwane przez wideokonferencję denerwowały się tak samo, jak dzieci, którzy byli przesłuchiwanymi na żywo. Raport Plotnikoff i Wolstone (1995) sporządzony na podstawie 66 przypadków przesłuchań dzieci będących głównie ofiarami molestowania seksualnego wskazuje na to, że jakkolwiek większość z nich odczuwa duży komfort i spokój zeznając poprzez wideokonferencję, to jednak część dzieci mimo wszystko przeżywa silny stres i dyskomfort (związany np. z nienaturalnym, bardzo jaskrawym oświetleniem, obcą sytuacją itp.). Generalnie jednak badania wskazują na to, że dzieci faktycznie przeżywają mniejszy stres i napięcie w przypadku przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji w porównaniu z przesłuchaniami na sali rozpraw (Goodman i in., 1992, Goodman i in., 1998).

Czy zachowanie dzieci przesłuchiowanych w ten sposób różni się od tych przesłuchiowanych w sposób tradycyjny? Innymi słowy, czy mniejszy poziom odczuwanego stresu przekłada się na obserwowalne wskaźniki zachowania?

Badania wskazują na to, że dzieci raczej nie zachowują się inaczej kiedy są przesłuchiwane przez wideokonferencję w stosunku do przesłuchania tradycyjnego. W badaniu Cashmore (1992) sędziowie, prawnicy, pracownicy organów ścigania, psychologowie, rodziny ofiar i ofiary zeznania oceniali dzieci, które były przesłuchiwane poprzez wideokonferencję lub w sądzie, "na żywo". Okazało się, że zachowanie dzieci raczej nie różniło się w tych dwóch warunkach, jakkolwiek

podczas przesłuchania z użyciem wideokonferencji wykazywały one mniejszy niepokój. Nie znaleziono natomiast różnic w zachowaniu dzieci na takich wymiarach jak pewność zeznań, współpraca z sądem, zdolność odpowiadania na pytania, ilość szczegółów zeznanych, skoncentrowanie. Na podobne wyniki wskazuje Murray (1995), choć w jej badaniu dzieci w sytuacji przesłuchania poprzez wideokonferencje były nieznacznie mniej płaczliwe.

Skoro zatem dzieci nie zachowują się inaczej podczas przesłuchania z użyciem wideokonferencji, to czy mogą być oceniane inaczej przez specjalistów? Czy medium, przez które odbierane jest zeznanie, ma wpływ na ocenę np. wiarygodności zeznań dokonywaną przez sędziów czy prokuratorów? Niektóre badania (np. Tobey i in., 1995; Orcutt i in., 2001) wskazują na fakt, że przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości oceniają zeznania dzieci przesłuchiwanymi przy użyciu wideokonferencji za mniej wiarygodne, szczere, przekonujące, bardziej zmyślone, niepewne i będące wynikiem sugestii, niż te same zeznania oglądane „na żywo”. Landstrom i Granhag (2010) zauważyli jednak, że obecnie dostępne są dużo lepsze technologie i standardy dotyczące przesłuchań z użyciem wideokonferencji niż przed kilkunastu laty (lepsza jakość obrazu, możliwość dokładnego obserwowania mimiki i zmiany tonu głosu świadka, większa bezpośredniość obserwacji). Być może więc negatywny wpływ środka przekazu na ocenę wiarygodności zeznań nie będzie obecnie występował. W tym celu zaprojektowali eksperyment, w którym dorośli obserwatorzy oceniali zeznania dzieci, które opowiadały o rzeczywistym wydarzeniu, którego były świadkami (zainscenizowane przez eksperymentatorów zdarzenie kilka dni wcześniej), lub które miały sobie wyobrazić. Jedna trzecia obserwatorów oglądała zeznania dzieci na żywo, jedna trzecia poprzez wideokonferencję, a ostatnia na wideo. Wyniki pokazują, że obserwatorzy, którzy mieli możliwość oglądania zeznań na żywo oceniali zarówno zeznania, jak i dzieci w bardziej pozytywnych słowach niż obserwatorzy, którzy oglądali zeznania poprzez wideokonferencję. Najgorzej oceniali zeznania obserwatorzy, którzy widzieli zeznania nagrane na wideo. Wyniki te są spójne z dotychczas prowadzonymi badaniami (np. Goodman in., 2006, Tobey i in., 1995).

Okazuje się zatem, że „bezpośredniość” medium, przez które odbierane jest zeznanie składane przez dziecko wpływa na ocenę ich jakości, a w konsekwencji może mieć wpływ na siłę dowodu z zeznania. Na taką konsekwencję wskazują też Plotnikoff i Wolstone (1995) oraz Ross i in. (1994). W badaniach tych ostatnich przysięgli częściej wydawali wyrok skazujący podejrzanego w sprawie dotyczącej molestowania seksualnego w sytuacji, kiedy dziecko zeznawało w sądzie vs. sytuacji, kiedy dziecko zeznawało poprzez wideokonferencję. Trzeba jednak zaznaczyć, że efekt zredukowanej siły dowodu z zeznania złożonego w toku wideokonferencji nie potwierdza się we wszystkich badaniach (por. Davies i in., 1995; Murray, 1995).

Dlaczego obserwatorzy oceniają zeznania dzieci jako mniej wiarygodne, a same dzieci oceniają mniej przychylnie, kiedy oglądają składanie zeznań poprzez wideokonferencję? Landstrom i Granhag (2010) sformułowali hipotezę o naczelnej roli efektu przejrzystości (ang. *vividness effect*). Zgodnie z nią obserwatorzy mają bardziej pozytywne postawy w kierunku zeznań, które są emocjonalnie interesujące, konkretne i obrazowe, a także zawierają szczegóły czasowe, przestrzenne i zmysłowe (Nisbett, Ross, 1980). Zatem obserwatorzy mogą lepiej oceniać zeznania, które oglądają na żywo, ponieważ są one postrzegane jako bardziej przejrzyste, wyraźne i „bliskie”, ponadto bardziej wpływają emocjonalnie na obserwatorów. Inną hipotezę wyprowadzili McAuliff i Kovera (2012), którzy uznali, że obserwatorzy mają konkretne oczekiwania dotyczące zachowania dzieci będących świadkami w sprawie dotyczącej molestowania seksualnego (duża pewność

zeczna, werbalne i niewerbalne wskaźniki stresu, zdenerwowania, płaczliwości, ale też sygnały współpracy z wymiarem sprawiedliwości i płynności zeznań). Kiedy te oczekiwania nie są spełnione i oczekiwane wskaźniki zachowania nie pojawiają się, obserwatorzy stają się sceptycznie nastawieni do zeznań dziecka, a nawet poddają je w wątpliwość. Dlatego też podczas przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji, które sprawia że dziecko jest bardziej spokojne, zrelaksowane itd. obserwatorzy mogą bardziej negatywnie oceniać prawdopodobność dzieci w stosunku do dzieci przesłuchiowanych tradycyjnie. Z drugiej strony może nastąpić również odwrotny efekt - obserwatorzy mogą mieć przekonania, że dziecko przesłuchiwane poprzez wideokonferencję powinno być odprężone, spokojne itd. Kiedy zachowanie dziecka nie spełnia tych oczekiwań, obserwatorzy mogą uznać zeznania za nieszczerze i zmyślone.

Aby zweryfikować wyżej wymienione hipotezy, McAuliff i Kovera (2012) zaprojektowali eksperyment, w którym wzięło udział ponad 260 przysięgłych. Analiza wyników pokazała, że obserwatorzy faktycznie żywią nierealistyczne przekonania odnośnie zeznań dzieci uzyskiwanych poprzez przesłuchanie z wykorzystaniem wideokonferencji. Oczekują na przykład, że dzieci będą bardziej odprężone i pewne siebie, mniej nerwowe, mniej płaczliwe a ich zeznanie bardziej płynne. Ponieważ jednak zachowanie dzieci przesłuchiowanych z użyciem wideokonferencji, a przesłuchiowanych tradycyjnie raczej nie różni się (Cashmore, 1992; Murray, 1995), obserwatorzy częściej uznają, że dziecko przesłuchiwane poprzez wideokonferencję kłamie lub jest instruowane przez swojego prawnika - tylko dlatego że normalne zachowanie dziecka, nie pasujące do przekonań dotyczących zachowania dziecka w toku wideokonferencji, jest interpretowane jako "wymuszone" czy "podejrzane".

Podsumowując: badania wskazują raczej na to, że dzieci odczuwają mniejszy stres podczas przesłuchania z wykorzystaniem wideokonferencji. Jednakże ze względu na wpływ oczekiwań i przekonań obserwatorów te dzieci, które przesłuchiwano z użyciem wideokonferencji mogą być oceniane jako mniej wiarygodne, a ich zeznania za wymuszone niż dzieci przesłuchiwane w tradycyjny sposób.

Dodatkowo krytycy przesłuchań z wykorzystaniem wideokonferencji zwracają uwagę na fakt, że w przypadku wideokonferencji sędziom bardzo trudno jest orzec, czy świadek mówi prawdę czy kłamie. W przypadku przesłuchania tradycyjnego sędziowie mogą analizować każdy kanał komunikacji, zarówno werbalny (słowa, ton głosu, wysokość głosu itd.) jak i niewerbalny (mimika, gesty, sposób ułożenia ciała itd.). W przypadku przesłuchania poprzez wideokonferencję, sędziowie zdani są tylko na oglądanie świadka z jednej perspektywy – miejsca, w którym akurat ulokowana jest kamera. Pozbawia to możliwości pełnej i dokładnej oceny świadka poprzez pryzmat jego zachowania.

Jak wskazują niektóre badania (Stromwall, 2008), w przypadku oceny wiarygodności zeznania faktycznie istnieją duże różnice w zależności zarówno od medium pośredniczącego w odbieraniu zeznania (CCTV, nagranie video czy tradycyjne przesłuchanie), jak i kąta ustawienia kamery. W swojej pracy doktorskiej Stromwall (2008) ustaliła, że obserwatorzy, którzy obserwują zeznania na żywo, są w prawdzie tak samo nietrafni w oszacowaniu prawdziwości zeznań jak obserwatorzy oglądający nagranie na video (49.2% vs. 50.8%), ale za to są bardziej pewni swoich sądów. Efekt został zreplikowany we wszystkich czterech eksperymentach zawartych w doktoracie. Dodatkowo, ocena jakości zeznań składanych przez dzieci różniła się w zależności od kąta ustawienia kamery.

Dzieci filmowane z dalszego ujęcia określane były jako bardziej prawdziwe, lotne i inteligentne, niż te filmowane na zbliżeniu.

Biorąc pod uwagę inne badania dotyczące ocen wiarygodności świadków w zależności od medium (np. Orcutt i in., 2001) można powiedzieć, że nie ma różnic w trafności oceniania wiarygodności w zależności od medium. Innymi słowy, niezależnie od tego czy obserwatorzy oglądają zeznanie dorosłej osoby na żywo, przez wideokonferencję, czy na wideo są mniej więcej tak samo nietrafni (wskaźnik trafności jest niewiele wyższy od poziomu zgadywania) w ocenianiu prawdziwości zeznań. Trzeba zaznaczyć, że w prezentowanych badaniach ogólny wskaźnik trafności w rozpoznawaniu nieszczerých zeznań przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości nie odbiega od prezentowanego w literaturze (por. np. Vrij i in., 2001; Vrij, 2008). Brak jest natomiast badań nad tym, czy wideokonferencja ułatwia świadkowi kłamanie, to znaczy czy zeznawanie poprzez wideokonferencję sprawia, że świadek z większą łatwością będzie zeznawał nieprawdę (np. na skutek tego, że nie będzie odczuwał stresu wywołanego potencjalną oceną sędziego).

Podsumowując można powiedzieć, że przesłuchanie z wykorzystaniem wideokonferencji może być użytecznym narzędziem, dzięki któremu można zredukować koszty oraz czas trwania procesu sądowego. Może przyczynić się do ograniczenia mającego coraz częściej miejsce odraczania spraw z powodu niestawiennictwa świadka. Wydaje się być nieodzownym sposobem przesłuchiwania w postępowaniu karnym i cywilnym w sprawach międzynarodowych. Warto podkreślić jednak, że w Polsce badania dotyczące zmiennych wpływających na zachowanie świadka podczas zeznawania w trakcie wideokonferencji nie są prowadzone. Możliwe więc, że w naszej rzeczywistości przytoczone wcześniej psychologiczne ograniczenia dotyczące przesłuchania zdalnego będą miały mniejszą wagę niż np. w Wielkiej Brytanii.

BIBLIOGRAFIA

- Cashmore, J., (1992). *The Use of Closed-Circuit Television for Child Witnesses in the ACT*. Australian Law Reform Commission Research Paper.
- Cisek, R. (2011). Informatyzacja sądownictwa w Polsce. Co zostało zrobione? Na co jeszcze czekamy?. *Na wokandzie. Kwartalnik informacyjny Ministerstwa Sprawiedliwości*, 2, 3-6.
[<http://nawokandzie.ms.gov.pl/wp-content/uploads/2013/01/na-wokandzie-nr-5-specjalny-.pdf>], dostęp: 04.04.2013]
- CORS (2004). *Zastosowanie technologii wideokonferencji w postępowaniu sądowym*.
- Davies, G. M., Wilson C., Mitchell R. Milsom J. (1995). Videotaping of children's evidence: an evaluation Home Office London. [<http://library.npia.police.uk/docs/hofindings/r20.pdf>], dostęp: 02.04.2013]
- Flin, R., Bull, R., Boon, J. Knox, A. (1993). Child witnesses in Scottish criminal courts. *International Journal of Victimology*, 2, 309-329.
- Goodman, G.S, Taub, E., Jones, D., England, P., Port, P., Purdy, L. (1992). Testifying in criminal court: Emotional effects of criminal court testimony on child sexual assault victims. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57
- Goodman, G.S., Tobey, A., Batterman-Faunce, J., Orcutt, H., Thomas, S., Shapiro, C., (1998). Face-to-face confrontation: Effects of closed-circuit technology on children's eyewitness testimony and jurors' decisions. *Law and Human Behavior*, 22, 165-302.
- Goździaszek, R. (2010). Zasada bezpośredniości i pisemności postępowania dowodowego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z dnia 5 grudnia 2008r. *Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych*, 2, 26-30.
- Hafemeister T.L. (1996). Protecting child witnesses: Judicial efforts to minimize trauma and reduce evidentiary barriers. *Violence and Victims*, 11, 71-92.
- Krysmann, G. (brak daty). *Przesłuchanie świadka przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość*. Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze, [<http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26>], dostęp: 02.04.2013]
- Landström, S. & Granhag, P.A. (2010). In-court vs. Out-of-court testimonies: Children's experiences and adult's assessment. *Applied Cognitive Psychology*, 24, 941 - 955.

- McAuliff, B., Kovera M. B., (2012). Do jurors get what they expect? Traditional versus alternative forms of children's testimony. *Psychology, Crime and Law*, 18, 27 - 47.
- Murray, K. (1995). *Live television Link: an evaluation of its use by child witnesses in Scottish criminal trials*, HMSO: Edinburgh
- Netczuk, R. (n.d.). *Środki ochrony świadka w polskim procesie karnym*.
[http://www.kcik.pl/doc/Srodki_ochrony_swiadka_w_procesie_karnym.pdf, dostęp: 02.04.2013]
- Nisbett, R., & Ross, L. (1980). *Human inference: Strategies and shortcomings of social judgment*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Orcutt, H.K., Goodman, G.S., Tobey, A.E., Batterman-Faunce, J.M., Thomas, S. (2001). Detecting deception in children's testimony: Factfinders' abilities to reach the truth in open court and closed-circuit trials. *Law and Human Behavior*, 25, 339-372.
- Plotnikoff, J., Woolfson, R. (2000). *An evaluation of child witness support*. Edinburg, Scotland: Scottish Executive Central Research Unit.
[<http://www.scie-socialcareonline.org.uk/repository/fulltext/cruchildwitnessfull.pdf> dostęp: 01.04.2013]
- Quas, J.A., Goodman, G.S., Ghetti, S., Alexander, K.W., Edelstein, R., Redlich, A.D., Cordon, I.M., Jones, D.P.H. (2005). Childhood sexual assault victims: Long-term outcomes after testifying in criminal court. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70, 1-128.
- Sekretariat Generalny Rady Unii Europejskiej (2009). *Wideokonferencje jako element europejskiego e-prawa*.
[<https://e-justice.europa.eu/>, dostęp: 02.04.2013]
- Sielicki, D. (2006). Zastosowanie Internetu w zakresie działania organów władzy sądowniczej. *E-Biuletyn Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej*, 1, 1-11.
[http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Zastosowanie_Internetu_w_zakresie_dzialania_organow.pdf dostęp: 02.04.2013]
- Landström, S. (2008). *CCTV, Live and Videotapes: How Presentation Mode Affects the Evaluation of Witnesses*. Doctoral dissertation. Department of Psychology, University of Gothenburg, Gothenburg, Sweden. [<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/9905?locale=en>, dostęp: 01.04.2013]
- Tobey, A.E., Goodman, G.A., Batterman-Faunce, J.M., Orcutt, H.K., Sachsenmaier, T. (1995). Balancing the rights of children and defendants: Effects of closed-circuit television on children's accuracy and juror's perception. W: M.S. Zaragoza, J.R. Graham, G.C.N. Hall, R. Hirschman i Y.S. Ben-Porath (red.), *Memory and testimony in the child witness*, s.214- 239. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Vrij, A., Edward, K., Bull, R. (2001). Police officers' ability to detect deceit: The benefit of indirect deception detection measures. *Legal and Criminological Psychology*, 6, 185-196.
- Vrij, A. (2008). *Detecting lies and deceit: pitfalls and opportunities*. Chichester: Wiley.
- Wysocki, D. (2001). *Przewlekłość procesu karnego*. Kraków: Zakamycze.
- Zalesińska, A. (2007). Przesłuchanie na odległość w Polsce – postulaty de lege lata i de lege ferenda na tle konstrukcji prawnych przyjętych w innych krajach. *E-Biuletyn Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej*, 2, 1-14.
[http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Przesluchanie_na_odleglosc.pdf, dostęp: 02.04.2013]